

CINARALTI

HAFTALIK İLİM VE SANAT MECMUASI

BU SAYIDAKİLER

Münevver ve Halk	Orhan Seyfi Orhon
Namık Kemal hakkındaki şüphelere cevap	Çınaraltı
İlk Uyanış	Turodar Turergi
Koçaklama türkülerimiz	M. Fahrettin Çelik
Anadolu'daki Hristiyan Türk- lere Dair Araştırmalar	Barkın
Kim ? (şir)	Edip Ayel
Bugünkü Türkçülüğün esasları	H. Namık Orkun
Hamlet Davası	O. S. O.
Devletçilik ve Millî İktisat ...	Nebil Buharalı
Yıllar (şir)	Halide Nusret
Gölcük'le Dertleşme (şir) ...	Elmas Yıldırım
Kırım Tarihi	Prof. Zeki Velidi
İstek (şir)	Emin Ülgener
Bağrım (şir)	Süleyman Bumin
Haftanın güzel şirleri	Yusuf Ziya Ortaç, Osman Atilla, Fethi Giray

1942

Talinizi deneyiniz

YENİ YIL

100,000

LİRALIK BÜYÜK BİR

Servet yüklenmiş

OLARAK TÜRKİYEYE
GELİYOR

Millî piyango

Yılbaşı gecesi çekilecek

30 Yaşında ihtiyar 40 Yaşında genç!

30 YAŞINDA Cildin kıymetli unsurlarının gailip olmasından mütevellid çizgi ve buruşukluklar, zayıflamış adaleler.

Cild hüceyrelere istihsal edilen bu kıymetli ve yeni cevher, hali sıhhatte bir genç kızın cildindeki tabii unsurlarına müşabihdir. Viyana Üniversitesi Profesörlerinden Dr. K. Stejskal tarafından keşf ve «BİOCER» tabir edilen bu cevher, cild gıdası olan pembe renkteki Tokalon kreminde mevcuttur. Onu her akşam yatmadan evvel kullanınız. Siz uyurken, cildiniz, bu kıymetli cevheri masseder. Her Sabah uyanışınızda cildiniz daha taze, daha beyaz, daha yumuşak ve DAHA GENÇ olduğunu görürsünüz. Gündüzleri için beyaz renkteki (yağsız) Tokalon kremi kullanınız. Bir kaç gün zarfında en sert ve en donuk bir cildi yumuşatıp beyazlatır.

Bayan M. D. nin şu mektubunu okuyunuz: «Zevcim gözlerine inanmıyor ve bu âdeti bir mucizedir, diyor. Yüzümde, alnımda ve gözlerimle ağzımın etrafın-

40 YAŞINDA Bu korkulu yaşta da cildini kıymetli ve tabii unsurlarla besleyen kadınlar için hiç bir endişe mutasavver değildir. Meşhur bir mütehassısın keşfi olup 40 yaşında genç kalmak için cildi nasıl beslemek lâzımgeldiği hakkında ki izahatını okuyunuz :

da çizgiler ve buruşukluklarım vardı. Hemen hemen elli yaşına yaklaşmışa benziyordum. Bugün bütün arkadaşlarım bir genç kızın gibi açık ve taze tenime gıpta nazariyle bakıyorlar. Ben de hepsine benim yaptığım gibi her iki Tokalon kremlerini kullanmalarını söyledim.»

Bu basit günlük tedavi sayesinde, her kadın bir çok sene gençleşebilir ve her genç kızın müstehir olacağı «şayanı» hayret bir tene malik olabilir. Bugünden itibaren cild gıdaları olan her iki Tokalon kremlerinden birer vazo veya birer tüp alınız. (Yağsız) beyazı gündüz için ve penbesi gece içindir. Tokalon kremlerinden müsmir neticeler garantilidir. Aksi takdirde paranız iade olunur.

NEVROZİN

Baş, Diş Nezle, Grip, Romatizma
Nevralji, Kırıklık ve bütün ağrılarınızı derhal keser
İçabında Günde 3 Kaşe Alınabilir. Her Yerde Pullu Kutuları Israrla İsteyiniz.

KİTAPLAR

GAZETELE

Bu hafta size, on beş gün içinde, yurdun ayrı ayrı gazete ve mecmualarında çıkmış şiirlerden bir seçme yaptık. Ayrı ayrı san'at talâkîlerinin mahsulü olan bu eserleri, bir arada sunuyoruz.

ZEYBEKLER

Bir gece mavisinde erimiş dağ, deniz, renk,
Gökten iri yıldızlar sarkıyor hevenk hevenk.

Altın salkımlarından bağların tütüyor yaz,
Gök içinden aydınlık, kırlar içinden beyaz.

Çobanlar ateş yakmış karşı dağın üstünde,
Telli pullu bir gelin ay çardağın üstünde.

Sinide buğulanan kadehler sedef sedef,
Cam bilezik kollarda, kınalı ellerde def.

Curaların sesine ses verdikçe yamaçlar,
Dallı yemenilerden uçuyor sırma saçlar..

İnce beller dönüyor bürümcükler içinde,
Elâ gözler erimiş mor çürükler içinde!

Dönüyor pullu cepken, dönüyor ipek şalvar,
Kırpikler arasından bakışlar yalvar yalvar!

Ziller şıngırdadıkça parmakların ucunda,
Zeybeklerin palalar dönüyor avucunda!

Bu masal gecesine vurdukça ay ışığı,
Birer destan oluyor yüzlerin kırışığı!

Islıl ıslıl yanıyor bellerdeki silâhlık,
Kalbe tatlı bir sızı akıyor ılık ılık!

Vurdukça efelerin yere çıplak dizleri,
Sarsıntıdan dağların soluyor benizleri!

— Ulus gazetesinden —

Yusuf Ziya Ortaç

YOLLARA DÜŞTÜM BU SABAH

Tezek ve bahar kokulu
Yollara düştüm bu sabah.
Gözlerim henüz uykulu,
Yollara düştüm bu sabah.

Rüya içindeyken kalktım,
Ağır ağır köyden çıktım,
Yürüdüm, göklere baktım,
Yollara düştüm bu sabah.

Ne çıkınım, ne de torbam,
Ne çarığım, ne de urbam,
Ne geride annem, babam,
Yollara düştüm bu sabah.

Seher vakti kırlar ne hoş!
Kuşlarla böcekler sarhoş,
Bir ses arkamdan diyor: «koş!»
Yollara düştüm bu sabah.

Selâm sana toprak ana!
Güneş, güneş selâm sana!
Bilmem bu gidiş ne yana?
Yollara düştüm bu sabah.
— Ülkü mecmuasından —

Osman At

GURBETTE DÜŞÜNDÜKLERİ

Kınalı ellerinden ayrılanı içemedim,
Dostumu bilemedim, düşmanımı seçemedim,
Aman! sular derinmiş, sulardan geçemedim.

Ellerin yaylasında gayrı durulmaz oldu,
Aman! turnalar aman! yuva kurulmaz oldu.

Gurbetlerde yaram sar, el yarası derindir,
Karlı dağlar ardında akan sular serindir,
Bu dertli sine benim, kara haber benimdir.

Ellerin yaylasında sular içilmez oldu,
Aman! turnalar aman! beller geçilmez oldu.

Kara yazım yazılmış, yazan eller kırılın,
Dostum yok ki, garipsin senin kadrin bilinsin,
Bağrım delik deşiktir, yaram nasıl sarılın?

Ellerin yaylasında garip kuşlar ötüşür,
Turnam dertlerin açma, dertler yapar tutuşur.

— Yurd mecmuasından —

Fethi Gir

NOT: Bu içli şiirde, vezni ve âhengi bozan birkaç saklık vardı. Tertip yanlış olduğunu kuvvetle sandığımız sürûmeleri, şairin müsaadesini almadan tahmin ile düzelttik.

ÇINARALTI

Çınaraltı

Dilde, Fikirde, işde Birlik

SAYI :

20

İdarehanesi :

İstanbul, Ankara caddesi, Hususî daire

TELEFON :

22129

Münevverler ve Halk

Yazan: Orhan Seyfi ORHON

Birkaç sayıdanberi Çınaraltı'da neşredilen (Koçaklama) türkülerini okuyanlar, doğu sınırlarımızdaki Türklerin hissiyatını anlamış olmalıdırlar. Millî tehlikenin verdiği bir uyanıklıkla gerginleşen bu ruhlar, Türk harsının öz kaynağı halinde çalkanıp duruyor. Bizdeki gevşeklikten, unutkanlıktan eser yok. Oralarda hâlâ eski cenklerin hâtırası anılmakta, eski Türk şehirlerinin adları unutulmamış oralarda dostla düşman pek güzel ayırt ediliyor. Sönmemiş kinler, alınmamış öçler var. Oralarda Türk milletinin bütünlüğü söz götürmüyor. Türk boyları birbirlerini kardeş tanıyorlar. Oralarda millî birlik kurmaya lüzum yok. Halk kendi kendine teşkilatlanıyor. Oralarda üstünlük duygusu, nefse güven, cesaert, fedakârlık pek tabii birşey... Halk kahramanları yerden ot gibi bitiyor. Oralarda, nesli tükenmiş sandığımız aşıklar, halkı coşturmak için ozanların kopuzlarını çalıyorlar. Eski bir halk şairinin şu sözlerine bakın:

İnceliriz kırılmayız

Polattanız yorulmayız

Bulanmadan durulmayız

Bizden coşkun sel olur mu?

Bugün, hâlâ, Türk harsına dair etüd yapanlar için en zengin kaynak oralarıdır. Fakat yavaş yavaş içeriye doğru geldikçe bu coşkunluk azalıyor, duruluyor, değişiyor. Nihayet Türk cemiyetinin güzidelinde büsbütün kısırlaşıyor.

Bir milletin güzidesiyle halkı arasında bu derece tezat doğru mudur? Bizim için her sahada bu kaynaktan alınacak ilhamlar var: Halkın vatan severliği, fedakârlığı, feragati, kanaati, samimiyeti, dürüst ahlakı, vecdi, şiiri, musikisi... Hasılı bir tek tabir ile millî hars dediğimiz şey.

Halkçılığın asıl mânası, halkı bize değil, biraz da kendimizi halka benzetmek olmalı!

Orhan Seyfi ORHON

20 Birincikanun 1941 Cumartesi

ÇINARALTI

Haftalık Türkçü, Fikir ve Sanat Mecmuası

Cumartesi günleri çıkar.

Abone şartları :

Yıllığı 500, altı aylığı 250 kuruş.

Ecnebi: Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş.

Fiatı : 10 Kuruş.

NAMIK KEMAL

hakkındaki şüphelere cevap

Geçen sayımızda neşrettiğimiz Muallim Şerif Bilgehan'ın (Namık Kemal hakkındaki şüphelere cevap istiyoruz!) başlıklı yazısı, okuyucularımızdan birçoklarının haklı teessürlerine sebep oldu. Bu yazıyı niçin neşrettiğimiz sorulabilir?

Bizim gibi milliyetçi olduğuna inandığımız sayın muharririn şüphelerine cevap vermek için.

Türkçülük fikrine samimiyetle bağlananların mutlaka birleşecekleri bir nokta vardır: O da günün büyükleri hakkındaki tereddütleri kalplerinden silebilmektir. Eğer bir defa bu yola katılacak olursak, bunun sonu hiç gelmeyeceğini unutmamalıyız. Bizi sevmiyenlerin büyük bir fırsat sayacakları bu çeşit tereddütlerin üzerinde durmakla hiç birşey kazanamayız. Bu bakımdan tarihi aydınlatmak vazifesi bize düşmez. Bazı müphem deliller ve şüpheli vesikalarla bize hizmet eden büyüklerimizi kendimizden ayırma başlarsak arkasından çarçabuk iftiralar sökün edecektir. Bunların içine gömülme, cevap vermeğe çabalamak, kendimize itimadımızı kaybetmek... İşte aramızdaki millî tesanüdü bozmak isteyenlerin de aradıkları şey de budur. Namık Kemal hakkında arasıra ileri sürülen şüpheler yalnız ona mahsus mudur? Hangi büyüğümüzü bizden kıskanmadılar ki.. Daha geçenlerde Mimar Sinan'ın İslâvlığını bir komşu devletin propaganda ağız haykırması; İbni Sinâ'nın, Farabî'nin Türk olduğunu söyleyenler yok mudur? Türk kiminle öğrenirse Türk düşmanları onu elimizden almak ister. Ziya Gökalp için bile kürt denildiğini kaç defa duyduk. Hattâ, halis bir Oğuz Türkü olan bu makalenin muharriri hakkındaki da bu türlü iftiralara rastgelebiliriz.

Fakat bütün bunları yapanlar Türk olmıyanlar, Türklüğe gizli bir kin besleyenlerdir. Bunu bir Türk'ün safiyane hakikat kaygusuyla veya müverrihlik duygusuyla yapması bir dikkatsizlik olur.

İçimizde bu türlü dedikodulara hiç yer bırakmamak için Muallim Şerif Bilgehan'a şunu söylemek istiyoruz: Bütün o şüphelere rağmen Namık Ke-

mal yine Türk'tür, büyük bir vatanperverdir, bir idealisttir.

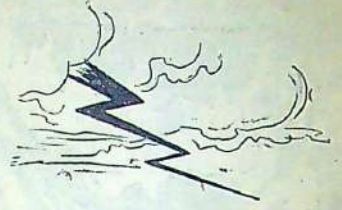
Eserlerinin bir köşesinde Arnavutluk'tan bahsetmekle, bir hareketi menfaat endişesi hissini uyandırmakla, bir sözü başka manaya çekmekle, hayatını Türk milletine hizmet etmeğe vakfeden bir adamın Türklüğünden, fikirleri uğrunda her mihneti çeken bir inkılâpçının samimiyetinden, sözlerinin dürüstlüğünden nasıl şüphe edilebilir? Kütüphanemizi dolduran ciltler onun değil midir? Vatan için dökülen, sıcak göz yaşlarından şüphe etmeğe ne hakkımız var? Kahramanlık, hürriyet, zulme karşı isyan duygularını o bağırma mı? Niçin bütün bunlara gözlerimizi ve kulaklarımızı kapıyalım da şüpheler üzerinde sendeliyelim!

Böyle yüzlerce kat'î delil ve isbat karşısında birkaç gizli şüphenin ne ehemmiyeti olabilir?

Bu yalnız bizim için böyle değildir. Bütün medenî milletler aynı şeyleri yaparlar. Fransızlar Napolyon'u İtalyan diye tarihlerinden çıkıyorlar mı? Her Fransızın millî gururunda onun bir hissesi vardır. Macarlar, Fransa'da büyümüş ve Fransız kültürüyle yetişmiş, hiç Macarca bilmiyen List'i kendi tarihlerine mal etmişlerdir. Onunla iftihar ederler. Yine aynı millet gençliği, istiklâl harbinde Fransaya kaçan Rakociyi'nin seyyiatını nakleden bir eseri ateşte yakmışlardır. Bu eseri yazan profesör üniversiteden koğuldu.

Bu bahse bir daha dönmek üzere Namık Kemal hakkındaki şüpheleri kalbinden büsbütün silmesini Muallim Şerif Bilgehan'dan rica ederiz. Biz, Türklüğe hizmet edenler için kalplerimizi şüphelerle değil, muhabbetlerle doldurmağa çalışıyoruz.

Çınaraltı

ŞAMAN YAKARIŞLARI

İlk Uyanış

Yazan:

Turodar TURERGİ

Yıldırım gibi soyundun ey Tanrısâl. dırım gibi bulut gömleğini yırttın ve tutun. Alev-uykundan uyardın ve yere karmak için gök-uçurumlarını çılgın gibi Uçurumlar tutuşturmak istiyorsun sen. için, üzülmeden, yükseklerden ayrılabilirsin. Kısır benliklerinden diken bile cıyamıyan karaçalı-yüksekliklerinden içim dim artık, ben.

Sen çok derin bir kaynaktan taşıyorsun ey Tanrısâl. Onun için ovayı ve yalçın yalçınlarını, düşünmeden, seçebiliyorsun. uyanışın alev-demeti ile birlikte geliyor. Karanlık; ışık-düşünü, çorak; yeşil-düşünmek; deniz-düşünü, sıg; derin-düşünü nün kucagında görüyor.

Yıldırım gibi gönlümün göklerini ey Tanrısâl. Yıldırım gibi gönlümün rumlarını, yüksekliklerini, gizli çağırılarını gösterdin ve kendinle doldurdun. dınlığını yayabilmek için yaktın, yaktın, dağıttın. İçim, böyle bir dağılışa, böyle yıkılışa ve böyle bir seninle doluşa muştı. Sonsuz bir susayıştı bu.. Gönülünün sağnaksusayıştı. Böyle kavurgan bir yısı, yıldırımın memesi dindirebilir, mız.

Bana sağanak-sevincini, ilk ağır dıyı müjdelemek için, en derin yerler dağıttın. Gör.. Yıllanmış ve Eskimiş; büyük kıvılcımınla nasıl diri bir alev Eski'den, Yıllanmış'tan, dumandan çılgın bir alev, eski benliğimin yangır fışkıran genç alev.. Sen beni bir alev nağı yaptın ey Tanrısâl.. Senden bir oldum ben.. Senin kıvılcımın oldum Ve senin yolun.. Yıktıktan sonra ışıkla cakladığım yol..

Turodar Tur

Doğuda Derlenme

Koçaklama türkülerimizden

Yazan : M. Fahrettin ÇELİK

Azərbaycan ve Gürcüstandaki Türk-
gibi (Kars, Ardahan ve Batum)
İlirinin eski Rus idaresinden başka
de Ermeni komitelerinden çektiği
dı. Başta Taşnakçılar olmak üzere
eni komiteleri 1904-1905 deki
- Rus savaşı sırasında Azar-
an ve Gürcüstan'da (Canfida) a-
e kurdukları fedai teşkilâtıyla
kleri kırıp azaltmaya girişmişlerdi.
yüzden Azərbaycan'da (Ermeni -
iman davası) doğup yıllarca sür-

varsa da, bu uyanıklık ve duygu, ilkin
büyük âşıkımız Şenlik'in koçaklama-
sından ileri gelmiştir. Pek değişik bi-
çimleri bulunan bu destanın Poskov'da
Büyük Harp'ten önce yazılan bir
cönkteki yazılışını aşağıya alıyorum:

Ermeni Canfidalarına

Millet komidanı² Vağarşak ağa
Sabr eyle başına gör neler gelir (geliyor)
Yığıpsan başına kırk elli diga³
Deme ki onlardan bir hüner gelir

Uyma Canfidaya o kakdağan⁴
Bir gün şehrini verir talana
Ne Bakî'ye benzer ne de Şirvane
Hazır ol üstüne yüz min er gelir
Sana herze veren Canfid puştur
Bu fundun⁵ âhiri vallahi boşdur.
Müslüman denilen koç oğlu koçtur
Ey bil ki bu meydan sana zor gelir

Şüregel⁶ sancağı yalğuz kalıptır
Ağbaba⁷ bu işe müştak oluptur
Min beş yüz Çıldır hazır geliptir
Geçip baş ve candan serbeser gelir
Kazak, Boğçalı⁸ da dava düzerler
Tekeye, Türkünana kâğız yazarlar
Onlar da cenk günü üstün⁹ hazırlar¹⁰
Biri min adama beraber gelir

Tel çekerim lezgi tamam gelirler
Bu cihana hemen tufan salırlar
Büyük küçük demez kelle ahırlar
O zaman başma dünya dar gelir

işin saz gelir; İrandan da on min tüfenk saz
gelir; Oynayıp Göle'den yüz min Lâz gelir;
Ermeninin kökün kaz ha kaz gelir, Günbegün
bu işin dalı paz «boş» gelir» diye biter.

2) Komidan, başbuğ, kumandan. 3) Diga,
Ermeni oğlu. 4) Kakdağan, ermenice mu-
hacı demektir ki o sırada Muş ve Van ta-
rafından kaçıp gelen Ermeni gönüllü feda-
ilerine denilirdi. 5) Funt, ihtilâl, karışıklık.

6) Süregel sancağı 1927 denberi Zazaşat'la
birleşerek Kars'a bağlı Arapçay kazası
yapılmıştır. 7) Ağbaba, Arapçayı yukarısın-
da 32 köylü ve Kars'ın bir nahiyesi idi;
şimdi - üç köyden başkası - Ermenistan'a
bırakılmıştır. 8) Bunlar Gence ve Tiflis'in,
yerlileri Terekeme olan sancaklarıdır. 9) Üs-
ten, üstüne. 10) Hazırlar, hazırladılar. 11)
1921 de 117 yaşında ölen Hacı Zeynelâbi-

93 ten sonra Karstan göçen Terekemelerden
Eleşgert'te kurulan «Krapapak Hamidiye
Alayı» kumandanlarından Çıldır Binbaşı
Kahraman Bey (O zamanki geyniğiyle)

Bakide oturan bir yüce nişan
Destigir eylesin ol gani süphan
Tagi zade Zeynel bir han oğlu han¹¹
Yanında kulları muhtasar gelir

Bir kâğız yazmışam Celâli kürde
O zaman cevap ver mert oğlu merde
Seksen min pür silâh tamam bir yerde
Yeriyip Küirdistan küllü var gelir

Yazmışam Şavşet'e hem Acara'ya
Geldi Aluska Poskov bir araya
Cemal bey¹² kol koydu bu maceraya
Baş koymuş bu yolda ne ki var gelir

Vâli vilâyetten gelir cevabı
Anların da men olmuşam sebebi
Aynalı tüfengün yoktur hesabı
Elli milyon fişenk hem katar gelir

Sığındım Süphana yardımcım Allah¹³
Dinimiz Muhammed elhamdürillâh
Dar günde yetişir ol veliyullah
Çekip Zülfikarı şiriner gelir

Ermenilerin «canfida teşkilâtı» gün-
den güne kuvvetleniyor; Çarlık ta bu-
nu kuran Ermeni komitelerine çok
yüz veriyordu. Bu hal bütün üç sancak

din'dir ki Azərbaycan'da hayrat ve hasenâ-
tiyle ünlü eşsiz bir Türk milyoneri idi (bak:
Yeni Kafkasya yıl 2, sayı 2). 12) Cemal bey,
Eski Çıldır eyaletimizde ve Batum'da ünlü
olan Hemşi oğullarından birisidir. 13) Aşık
Şenlik bu destanını tapsırmasız olarak her
yana yaydığından, yüzünü aldığımız cönkte
de böyle yazılmıştır, aşı şöyle dir: (Kul Şen-
lik çağırır yardımcım Allah).

1) Meselâ Şüregel'in Aralık köyünden
oğlu İmran adlı bir ehlidil, eskiden
su olan Vağarşak'ın yanına Gümürü-
lererek yüzüne karşı bir koçaklama söy-
ler ki, hanaların son mısraları (Günde
mana bir avaz gelir; Eşidirik haylek

yerlileri' gibi Karşılıarı da düşündürüyordu.. Buna karşı bir çare olarak Karsta da ileri gelen uyanık Türkler Kars şehbenderimizin eliyle gizlice bir teşkilât kurmuşlardı, bu teşkilâta giren gönüllü Türklerle «Canbezer» deniliyordu.

Büyük Harpten iki yıl önce Kars'ta ve Gümürüdeki Ermeni canfidaları çok azmış, yollarda ve çarşılarda Türkle-re açıktan açığa saldırmaya ve haka-rete başlamışlardı. Bu hal Türklerin daha çok canbezer yazılmalarına se-bep oluyordu. İşte bu sırada yani 1912 de Karşı Taşdan efendi - ki bugün Kars'ın İstasyon mahallesinde oturan Taşdan Özdemiridir - Bütün Kars ilin-de ve çevresindeki yerlerde Türklerin canbezar yazılmalarını teşvik ve Erme-nilerin neticede muvaffak olamayaca-ğını anlatarak bizimkilerin «kanını coş-turmak» için aşağıdaki koçaklamayı söylemiştir; daha uzun olan bu koçak-lama, yukarıda görülen âşık Şenliğin koçaklamasının doğurduğu duyguların olgunlaşmasından ileri gelmiştir:

Türk Gönülleri veya Canbezarlara

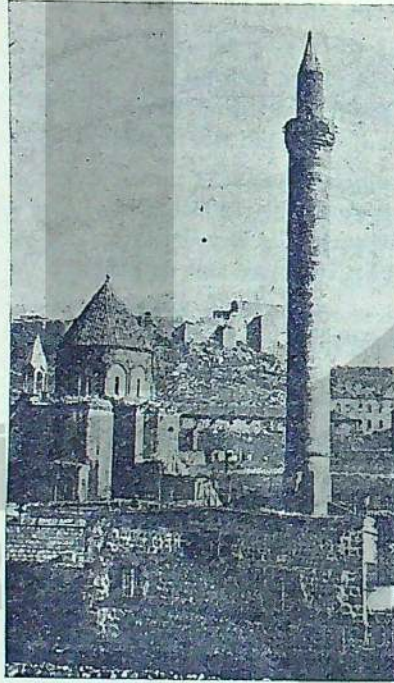
Dinleyn ağalar güşun yetirsin
Ehli islâm olan haberdar olsun
Din gayreti düştü birbiriz tutun
Yazılın bir takım canbezar olsun
Kâfirlerin mişveresi' bir oldu
Ümmeti Muhammed işi zor oldu
Ahir zaman geldi tarihler doldu
Görek tedarikler bışumar olsun
Ermeni ister ki bir beylik ala
İslâm milletini ayağa sala
Bu da bizim için çok ayıp ola
Bozak tertibatın tarumar olsun
Sakınp kâfirden etmeyin hazer
Karşı durmayınca günbegün azar
Çekin kılıçları olsunlar bizar
El'aman desinler işi zar olsun

Yığılmış bir yere mazbut işleri
Dağıstan Lertzgisi din kardaşları
Çeker kılıçları töker başları
Küffar olan bütün hakisar olsun
Kırk bin hamidiye imdada gelir
Leşkerin ciümlesi müheyya-kadır
Her kim bu hususta hiyanet olur
Kesin kellesini derbeder olsun

Çekilsin cidalar sökülsün canlar
Kesilsin kelleler tökülsün kanlar
Merdan koç yiğitler alsın nişanlar
Çıksınlar meydana kır ha kır olsun

Şükür ziba buldu İslâm devleti
Eğer saltanatı eğer zıyneti
Her kimde var ise vatan gayreti
İster zarar olsun ister kâr olsun

Noce pehlivanlar bekler maydanı
İnşallah alırlar şöreti şanı
Fırsat İslâmındır yoktur imkânı
Talan (talayın) malları hem şikâr olsun
Kasdedek düşmana çıkmasın sesi
Çekin salavatı okun ihlâsı
Er olan kimsenin neden pervası
Öyle bir ses koyak yadigâr olsun
Alak³ âletleri geyek donları
Kılıçtan geçirek hain canları
Kolkola bağhyak komidanları
Kan töksün gözünden şivendar olsun
Öküz gibi soyak fidaylarını
Kan ile doldurak didelerini
Nerde bulursanız dıgalarını
Aman vermen kesin ehli nar olsun
Sığınım süphana şahların şahı
Hulûsi kalbile çağırın Allahı
Söylediğim vasfı sâhidir sâhi
Eşidenler desin berhudâ olsun
İsmim başı (ta) âhiri (nun) ile
Düşüncemiz olurdün ve gün ile
Öğüdüm bu kardaşlara bunile (bununla)
Herkes bu uğurda hulûskâr olsun

Karstan bir görünüş Kümbetcamii ile Ev-
liyacamii ve Kalenin doğu yanı

İşte bu koçaklamalarla bunlara ben-zer halk şiirlerinin yarattığı veya can-landığı hava ile gözleri açılan Kars ili yerlileri, her yandan büyüklerinin ve «baş bilenler» inin çevresinde topla-narak yer yer yüzlerce atlı ve yaya gö-nüllü birlikleri kurmuş ve Büyük Harp-onunda, Sarıkamış'tan Ağbabaya ve Kağızman'dan Ahiskaya dek olan böl-gelerde Ermeni silâhlı kuvvetlerine

1) Mişevre, müşavere. 2) Havadar, im-
dada yetişen, yardımcı. 3) alak, alalım.

karşı koymuş ve çok defalar on-
bozguna uğratarak yüzlerce Türk
yünü kırgından (katliâmdan) ku-
muşlardır. Bütün bu işlerde, basit
görülen yukarıdaki ve benzeri ko-
lamaların çok tesiri olduğunu, bu
Kars yerlileri de anlamışlar ve ar-
maktadırlar.

- Sonu var -

M. Fahrettin Çelik

Vecizeler

Kaba hareketlere karşı en iyi kor-
ğaresi, iyi muamele ile mukabele etme
LORD CHESTERFI

Ahlâk bakımından, bir niyetin iyi
ması için hiç bir menfaate istinad etm-
icâp eder.
PAUL JANE

Hatalarımızın en büyüğü ümitsiz-
düşmektir.
VAUVEN ARGU

Ruh bir kuş gibidir : ne kadar yükse-
o kadar neş'eli olur.
CHANNI

Tenbellik faaliyetin inkişaf ettirdiği
biliyetlerden daha fazlasını akamete uğ-
M. de L'ESPINA

Bir adamın alçak gönüllü oluşu ek-
azamet satmasını bilmemesinden ileri
LA BEAUMELI

Sabırlı olmak : insanın kendi
ve başkalarına hâkim olmak için tut-
ceği en kestirme yoldur.
FENEL

Her şeyi mümkün telâkki edenler
her şey imkân dahiline girer.
CHANN

Harekete geçmek : işte yaşamak
M. GUIZ

Alay, ekseriya, akıl fukaralığına
eder.
LA BRUYER

İnsanlar takdir hususunda ne kadar
ri iseler koltuklama hususunda da o l-
cömerttirler.
LAMENNA

İnsanların birbirlerini öldürmek için
ettikleri şeylere bakılırsa ölmekten değ-
memekten korktuklarına hükmedilebi
THEOPHILE GAU

Vaktin kısalığından en çok şikâyet
ler onu en çok boş geçirenlerdir.
LA BRUY

Anadoludaki Hristiyan Türklere ait araştırmalar

Yazan : BARKIN

II

Selçuk ve Osmanlı devrine ait tarih aklarını karıştırdığımız zamanlar in Müslüman müverrihlerince Rum a Ermeni diye anılan ama dikkate ger bir tarzda Türk isimleri taşıta olan birçok mühim Devlet ve at adamlarının hakiki milliyeti kında bu vesika bize yeni fikirler ecek bir mahiyettedir. Misal olarak uk devri Devlet adamlarından ve nya'daki meşhur cami ve medrese-yaptıran (Karatay) ı, yine Selçuk i adamlarından (Emir Altunbay) ı Amasya'da yatan (Turumtay) ı ve at adamlarından da yine Selçuk nin en güzel eserlerini yaptıran p Ataların kudretli mimarı (Kü ü ve Osmanlı devrinin büyük miarı Sinan'ı zikredebiliriz.

Bunlardan bazıları eski Türk isim-i İslâm olduktan sonra da tutmuş, yalnız Müslüman olunca öz Türk arının yanına bir de Arap ismi koy-lardır. Seyfettin Turumtay gibi. azılarında ise Sinan gibi yalnız Müs-nan ismini görüyoruz.

Bize bu adamların isimlerini getiren ihciler hâdisata ancak İslâmcılık ziyle baktıklarından milliyetin tayi-de dini esas tutarak bunlara Rum, a Ermeni diyip geçivermişlerdir. hal son zamanlara kadar devam et-ve hattâ zamanımızın en değerli esika bilgini olan İsmail Hakkı Uzun-şılı'yı bile yanlış yola sevketmiştir. öyle ki sayın bilgin (Kitabeler) adlı erinde Turumtay'ı (Alâaddin zama-la sıvrilerek umuru hükûmete ka-mış gayri Türklerden biri) olarak ıstermiştir. (Kitabeler, İstanbul 1927. ife 96). Habuki bu şahıslara gayri türk diyebilmek için elimizde bunla-dinlerinden başka hiç bir delil yok-r. Bu delilin ise ne kadar yanlış ol-ğunu yukarıki vesikalar gösteriyor.

Türk camiası içine karışmış ve o amurun içinde halis bir maya gibi urulmuş olan herhangi bir kişinin ve soyu üzerinde incelemeler yap-

manın pek lüzumlu olmadığına inanan-lardanım. Bu böyle olmakla beraber Osmanlı ve Selçuk çağlarında yetişen gayri müslim san'atkârların hakiki mil-liyeti bizi daima ilgilendirmekten hâli kalamaz. Bunu bir defa Türkten her hakkı ve bu arada geçmiş devirlerin nefis san'at eserlerinin ibdâ şerefini kaldırmak isteyen bazı Avrupa müel-liflerinin yanlışlıklarını ortaya koymak bakımından milletimize ve daha geniş ölçüde tarihe karşı borçluyuz. Sonra Türk karakterini bütün vasıflarıyla ta-şıyan ve menşei olan İslâm'dan evvel-ki Orta Asya Türk san'atına pek sıkı rabitalarla bağlı olan yapı eserlerinde-ki san'at tezahürünün ancak Türk olan bir ruhtan doğabileceğinin izahı da es-tetik ilmi bakımından ayrıca önemli olsa gerektir.

Hayret ve esefle çok defa görmü-şümdür ki birçok Avrupa müellifleri İslâm dünyasında görüeln her büyük ve güzel şeyin sahibi ve yapıcısı olarak evvelâ bunun Hristiyan olup olmadı-ğını hırs ve ısrarla ararlar ve eğer Müslüman çıkarsa bunun tercihan İran-lı olmasını isterler: Çünkü İranlı Aryen-dir ve eğer İranlı da değilse bu mu-hakkak Araptır ve en sonra ve nadi-ren Türktür. Şark tetkikatı son zaman-lara kadar hep Avrupalılar tarafından yapıldığından ve Avrupa ilminin ezici üstünlüğü ise baştan kabul edilmiş bu-lunduğundan bugün şark ilmi diye or-tada duran şey biz Türklere pek az hak bırakır. Her milletin kendi tarihi-ni kendi yaptığı gibi kendinin yazması da gerektiğinden bugünkü duruma şaşmamak ve kendi tarihimiz üzerinde daha verimli tarzda uğraşmak lâzım-gelir. Hal böyle olmaka beraber Avru-palı müelliflerin büyük Türk eserleri-ni bizden almak yolundaki gayretleri-nin şöyle bir gözden geçirilmesi ente-resan bir keyfiyettir: Meselâ Kahireye giden her adam 12 inci ve 15 inci mi-lâd asırları arasında yapılan büyük İslâm eserlerinin bütün manasiyle Sel-çuk üslûbunda olduğunu ve bunların Konya ve Sivas'taki diğer Selçuk eser-

lerinden farksız olduğunu görür. Yap-tıranları ise adları ve sanlarıyla Türk-türler. Hal böyle iken Hautecoeur ve Wiet adlı müelliflerin Les Mosquées du Caires adlı ve Paris'te 1932 de ba-sılan Kahire İslâm eserlerine dair olan nefis kitabında iddialarına hiç bir de-lil göstermeden asırlarca ellerinde tutan ve burada parlak bir medeniyet yaratan Türklerin zâlim, cahil ve ham-is olduğunu söyler (sahife 46) ve sonra Kahire'nin o güzel ve eşsiz ese-lerinin hiç birinde mimarının ismi bu-lunmamasından şu mânayı çıkarır: (Bu camilerin hepsi Hristiyan mimar-lar tarafından yapılmıştır, ama Müslü-man camine Hristiyan adı yazıla-mıyacağından bunlarda da mimar is-mi yoktur (sahife 111-112). Bu âli-min bilmesi gerekmez miydi ki İslâm dünyasındaki bütün eserlerde nadiren mimarının ismi yazılıdır? Bu arada Mısır'la hiç alâkası olmadığı halde sözü mimar Sinan'a getirir ve bunun bir Rum çocuğu olduğunu söyler ve daha buna benzer ne kadar düşman-lık tezahürleri gösterir.

Bartold'un meşhur Orta Asya tari-hinde Timur'un Semerkand'daki tür-besinin medhalindeki çinileri yapan san'atkârın adının (Mehmed bin Mah-mud ül İsfahani) olduğunu ileri süre-rek bunun bir İranlı olduğunu iddia etmesi de yukarıkinden daha az kötü bir niyetin mahsulü değildir. Çünkü Asfahan'ın bir hayli zamanlar Türk - Selçuk hükûmetine merkezlik ettiğini ve içinde kim bilir kaç binlerce Türk'ü yaşatmış bir şehir olduğunu Bartold'ün pek iyi bilmesi iktiza ederdi. Asfa-han'ın meshur meydanını süsleyen muhteşem binalardan sağdaki daha hâlâ (Alî Kapu) diye Türk ismi taşı-yor ve Selçuklar zamanından kalma-dır. Mehmed bin Mahmut acaba neden Asfahan'ın Türk sakinlerinden değil-dir?

Hindistan'ın Agra şehrindeki meş-hur Taç mahallin mimarı olarak da birçok Avrupa müellifleri bir İtalyan'ı gösterirler ama bu iddialarını teyid e-

decek hiç bir delil yoktur. Bu sırf bir ihtimal olarak ortaya atılmıştır. Bu iddia birçok Hindistan rehberlerinde ve Hindistan'a dair kitaplarda el'an böyle yazılıdır. Halbuki Ağra'daki arşivlerde taş mahallin baş mimarının Mehmet İsa efendi isminde İstanbul'dan gelme bir Türk olduğu aldığı maaşın miktarıyla yazılı duruyor ve bu vesikalar Hindistan'da neşredilmiştir. Mehmet Süreyya efendinin Sicilli Osmanîsinde de (İstanbul 1311. Cilt 3. sahife 106) Mimar Sinan'ın şakirdlerinden Mehmet İsa'nın Hind'e gidip orada kesbi şöhret ettiği yazılıdır.

Yukarıki izahatım Avrupa müelliflerinin büyük yapı eserlerinin mimarları üzerinde ne kadar titiz davrandıklarını ve içeriden gelen menfur hislerin sevgiyle bunları Hristiyanlığa veya Aryalığa mal etmek yolunda ne derecede gayret ettiklerini gösterir. Filhakika beşerin hissedebileceği en yüksek bedîi heyecanı eşi yapılamaz bir güzellikte göstermek, eski tabiri ile (siyreti-surette tecelli ettirmek). bir millet için daima öğünülecek bir olgudur. Bunu yapabilen büyük san'at-kârlar bir devrin ruhuna ve varlığına mensup oldukları milletin irade ve heyecanı ile şekil ve suret verirler ve bu şekil öyle bir zarafet ve eb'ada öyle bir tenasüp gelir ki artık payidar bir üslup teşekkül eder ve sonra gelen nesiller asırlarca müddet ancak o eserleri taklitten başka birşey yapamazlar. Neden sonra yeni şekiller bulunsalar bile insanlık ebediyete kadar onları hayretle temaşa eder ve o eserlerde daima güzeli, iyiyi ve doğruyu bulur. Böylece bu büyük san'at-kârlar artık birer şahıs halinden millî irade ve heyecanın birer nevi mümessilleri olurlar.

Zayıf delillere dayanarak yanlış neticelere varan bazı Avrupa müelliflerinin biraz evvel takbih ettiğimiz hatalarına düşmeden bu araştırmanın sonunda Türk medeniyet tarihinde iki büyük simanın hüviyeti hakkında bir inceleme yapmak istiyorum bu tetkikin mevzuu Selçuk ve Osmanlı devirlerinin iki büyük mimarı Külük ve Sinan'ın milliyetleridir.

Selçuk devrinin en güzel eserlerini yapan Sahip Ata ve oğullarının meşhur mimarı Keluk veya Kölük o devir tarihçileri tarafından Rum diye zikredilmektedir. Konya, Sivas ve Ilgın'daki

Kim ?

Yazan : Edip AYTEL

Kim ömrünü bir sevgiye vermiş?
Bir ağ gibi ilhamını gormiş
Bir haz aramıştır kederinde?
Hiç var mı şu dünya üzerinde
Hüsrânını neş'yle gidermiş?

Hülyasız olan gün ne hedermiş!
Bir tatlı isim ömre yetermiş.
Kalbim! Sana kim sindi, derinde,
Kim ?

Ummak yaşamaktan da betermiş!
Hülyaları yıllar yere sermiş,
Rüzgârlar eser şimdi yerinde.
Kim kendini bulmuş eserinde?
Kim talihinin sırrına ermiş,
Kim ?

essiz eserleriyle Selçuk san'atını en olgun ve üstün mertebesine çıkaran bu mimarın ismi Konya'da Larende kapısı civarındaki mescitte, ince minareli cami denilen darülhadis'te ve yine Konya'daki Nalinci Baba türbesinin üzerinde taş oymuş olarak (كلوك ولد عبدالله) diye görülmekte olduğu halde Nalincıbaba mescidinden 40 sene evvel Alâaddin-i Keykubat tarafından tamir ettirilen Antalya surunun kitabesinde (كلوكوان بن سباد قنوی) yâni Konyalı Sunbad oğlu Kelukvan ve Ilgın kaplıcalarının kitabesi altındaki taş üzerinde ise (كلويان) diye yazılıdır.

Arap harfleri ile (كلوك) yazılan ve Keluk olduğu gibi Külük dahi okunan bu isim ne Rum, ne de Ermeni ismidir. Halbuki Kölük bugün dahi Orta Asya'da kullanılan ve Kâşgarlı Mahmud'un (Divanı Lûgat-üt-Türk)ünde zikredilen Türkçe bir kelimedir. (Besim Atalay - Divanı Lûgat-üt-Türk sahife 392, cilt I) ve yük hayvanı manasına gelmektedir. Akdemi Nimet Kurat ise bu kelimenin koşu hayvanı mânasına geldiğini söylüyor. (Yarlık ve bitikler 1941). Bu kelime koşu ve

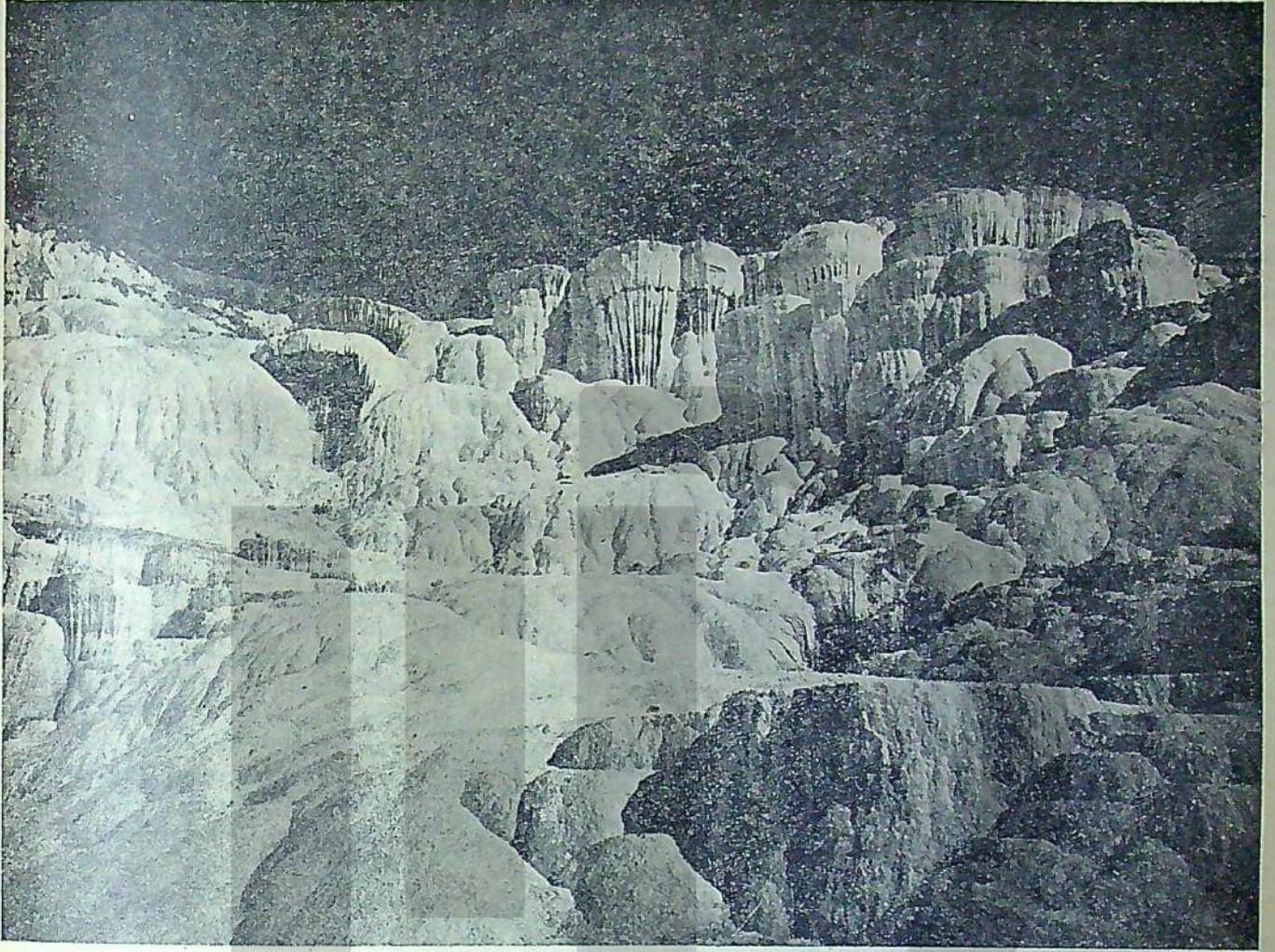
ya yük hayvanı manasına gelsin Türkçe bir isimdir ve Türkler kendilerini böyle hayvan isimleri koymuşlardı. Dana, boğa, köpek gibi (*).

Konyalı Eflâki, (Menkibet arifan) adlı kitabında şöyle diyor: منقولست که کالویان نقاش و عین الدوله هردو نقاشان رومی بودند.

(M. Ferit - M. Mes'ut. Sahip Ata hayat ve eserleri. İstanbul 1934. sahife 120). Demek Eflâki Külük'ün Rum olduğunu söylüyor. Halbuki Kâluya denilince hatıra Ermeni ismi gelir. Yükarıki izahata göre (Külük) ne Rum ne Ermenidir zaten Ermenidir diye cümlede hiç bir iddia da yoktur belki büyük san'at-kâr Ortodoks bir Türk'tür. Zaten yaptığı eserlerin millî karakteri bunu vuzuhla gösteriyor.

Sinan için dahi aynı düşünce vardır. Biz Anadolu'daki gayri müslîmlerin Rum olduğuna o kadar inanmış ki Sinan hakkında yapılmış okutlarda kendisi bir mühtedidir ya sonradan islâm olmuştur diye aslına Türk olduğu hakkında bir tereddüt hasıl olmakta ve Sinan'ın doğumu aile vaziyeti üzerinde araştırma yapılmaktan çekinilmektedir. Halbuki Sinan'ın eserleri bütün samimiyetle o kadim Türk ve ölçü tenasübü yakınlık ve uygunluk gösterir ki Türk yapı eserlerinin heyeti mecmuası ve bu meyanda Sinan'ın eserleri tetkik olunduğu zaman mayası ve kanı Türk olmıyan kimsenin bu kadar samimî bir mîruhu nasıl olup ta bütün eserleri içinde yaşattığına hayret ve dolayısıyla Sinan'ın (Hauteceur) un dediği gibi bir (Rum çocuğu) olduğunda haklı olarak tereddüt edilir. Herhalde bu mevzu üzerinde daha çalışılırsa ve daha zengin materyel araştırmaya tâb tutulursa birçok meçhul noktaların aydınlanacağı ve millî tarihimize büyük hizmetler yapılacağına şüphe yoktur.

(*) Dana: Erdana, Sivas'ta saltanat edîlhanlı halefleri. Boğa: Erbuga, Selçuk ümerasından, Halep'te kalenin karşısındaki güzel camii yaptıran. Köpek: Sadeddin Köpek Konya - Aksaray yolundaki meşhur Zazac hanını yaptıran adam.

Memleket manzaralarından : Pamukkale

Bugünkü Türkçülüğün esasları

— XI —

Yazan :

Hüseyin Namık Orkun

bugün bizim için bir ibret dersi olamaz mı?..

Tarih tezi meydana çıkmadan evvel Bay Besim Atalay Maraş tarihinde Hitit ve Akadca kelimeleri türkçeden çıkarmış, bunların Türk olduğunu iddia etmiştir. Eserde Karkamış (aynen) sözündeki karnış kelimesini türkçedeki gümüşten çıkarmış, Yakut Türklerinin adını arapçadaki yâkut sözünden geldiğini zannedenlere (!) cevap olarak bu kelimenin yani kıymetli taş manasına gelen yakut sözünün yakıt sözünden çıktığını ileri sürmüştür. Daha sonra Akad kavim isminin de ak-at

sözlerinden geldiği yazılmakta ve daha bir takım etimolojiler yapılmaktadır.

Bu mevzuu daha ciddi bir surette fakat aynı mahiyette olmak üzere N. Şemsettin beğın Mufasssal Türk tarih adlı eserinin birinci cildinde de bu maktayız. Bu eserde de İskitler, Saklar ve daha sair kavimler Türk olarak gösterilmiş, fakat eser aslâ etimolojilere sapılarak gülünç bir hale sokulmuştur.

Doktor Rıza Nur beğ ise ilmi bir eser yazmış değildir. O; Türk milletine Türk tarihini öğretmek gayesiyle eserini yazmış ve tam sırasında Türklük aşkile yanan içindeki fikirlerini vermemiş, ihmal etmemiştir. Eserin en orijinal tarafı Anadolu Türk tarihini ilk defa o-

larak bir kül halinde mütalea etmesi, Selçuk oğullarını ayrı, Osmanlı saltanatını ayrı olarak göstermemesidir.

İstiklâl harbi kazanılmış, harap Anadoluda mesut bir devlet kurulmuştu. Şimdi ikinci hamleyi yapmak, yavaş adımlarla değil atlayış ve sıçrayışlarla bir hız alıp ilerlemek lâzımgelmekte idi. Bu hamle hareketini de Atatürk eline aldı. Millete hız verebilmek için en mühim olarak iki vasıta vardı: Milli dil, milli tarih... Ölünceye kadar bu iki hamle yolunu ele alarak çıkar yollar arayan ve yeni araştırmalar yapan ve yapturan milli tarihimizi mekteplerimize sokan Büyük Atayı biz en büyük türkçü olarak görmekteyiz.

Atatürk mazideki yüksek kudretimizi, şanlı mazimizi ortaya koydurarak Türk milletinin kabiliyetini isbat ile bir hız vermek azminde idi. Bu sahadaki mübalağaları da hoş görmüş, suyun durularak berrak bir hal alabilmesi için evvelâ bulanmasını da tabî bulmuştu.

Bu maksatla Türk Tarih Kurumu teşekkül etmiş, geceli gündüzlü faaliyetle bulunarak her şeyden evvel muhtaç olduğumuz mektep kitaplarını bu gayeye uygun bir surette yazmağa muvaffak olmuştu. Ata sağlığında birinci adımı atmış ve attırmış, ikinci adımı görmeden gözlerini hayata yummuştu. Fakat adım atılmış, iş yoluna girmişti. Binaenaleyh Onun bu mukaddes iş için bize bıraktığı parayı yerine sarfederek hayattaki her arzusunu yerine getirmeyi en büyük bir borç biliriz. Hiç şüphesiz ki Atatürk'ün bize tevdi ettiği para yarının Türk Akademisinin tarih ve dil çalışmaları için sarfedilecek ve pek çok faydalı işler görecektir.

Hüseyin Namık ORKUN

HAMLET

Davası

Yazan :
O. S. O.

Tanınmış birkaç değerli muharrir dostumuz Hamlet piyesinin temsili meselesinden mahkemelere düştüler. Bir tenkit yüzünden çıkan dava gitgide büyüdü. Günün meselesi oldu. Muhakemeyi dinlemeğe koşanlar salonda yer bulamıyor. Sabahleyin erkenden kalkıp ta adliye kapısında nöbet bekleyenler var.

Bizi içimizden tanımayan birisi bu hali uzaktan seyredince şöyle düşünür:

— Maşallah, Türkiyede tiyatro ne kadar ilerlemiş! Türk sahnesi artık Hamlet piyesinin şu veya bu şekilde temsili ile uğraşiyor. Muharrirler, Hamlet'e şu veya bu karakterin verilmediğine sinirleniyorlar. Aktörlerin temsil hatası, rejisörün sahneye konuş tarzı kıyametler koparıyor.

Bu adamcağız nasıl düşünebilsin ki Türkiyede tiyatro, daha yeni hayatımıza girmeğe başladığı yüz sene evvelki yerinde saymadadır. Hayır, yerinde saymıyor, hattâ daha çok geridedir!

Yüz sene evvel Gedikpaşa'da Ermeni kumpanyasının salaş tiyatrosunda Vatan piyesi oynandığı zaman bir sahne edebiyatı vardı. O zaman bu eseri seyredenlerin heyecandan nefesleri tıkanıyordu. Birbirine çarpan avuçların sesleri mahallelerden duyuluyordu. Eserin müellifi üst üste sahneye çıkarılıyor, halk coşkun bir halde (Yaşa! Varol!) diye haykırıyordu. Bayılanlar vardı. Sokaklarda fener alayları yapılıyordu. Saray, telâş ediyor, birdenbire bir dev olan bu eserin müellifinden korkuyordu.

Neden böyle olmuştu? Bu ilk adımdaki heyecan neydi? Çünkü sahnede ilk defa güzel Türkçeyi işitiyor, gönlümüzün sesini duyuyorduk. Çünkü henüz şekillenmemiş bir hissin sahne- de canlanıverdiğini görüyorduk. Çünkü ruhumuzun iştiağını duyduğumuz fikirler sahnede yürüyor, konuşuyordu. Çünkü o günkü cemiyetin susadığı bütün şeyler oradaydı. Çünkü 93 felâke-

ti, Silistire kahramanları, mertlik, fedakârlık, cesaret karşımıza gelmişti. Çünkü bu sahne bizim hayatımız, bizim kalbimiz, bizim davamızdı. Çünkü bize göreydi, bizim içindi, yeniydi. Çünkü o gecenin karanlığında bir yeni edebi nevi bütün şaşaasıyla doğuyordu. Yüz senedenberi Türk sahnesi bir daha bu mevzua temas etmedi. Hayatımızla, hislerimizle, düşüncelerimizle alâkasını kesti. Bir daha bu cemiyetin hiç bir meselesi sahneye çıkamadı. Biz böyle kavramış bir tek eser gösterebilir misiniz? Bizim kalbimizi konuşan, bizim davalarımızı ortaya koyan, bizim hayatımızı aksettiren ne var? Hiç, ama hiç birşey! Bu vak'a bir tarafa kournsa yüz senedir tiyatromuz yoktur. Henüz başlamamıştır bile! Keşke tiyatro tekniğinde o günkü kadar geri olsaydık. Keşke sahnemiz yine salaştan olaydı! Fakat bugün de bizi böyle sarsacak, coşturacak, düşündürecek, birkaç piyesimiz bulunsaydı!

Yok, hiç birşey yok. Yüz senedenberi sahnemiz bomboş. Biz yokluğun karşısında ne yapacağımızı düşüneceğimize birbirimizin yakasına yapışmış (Hamlet) piyesi yüzünden mahkemeye gidiyoruz.

Molyer'in toprağı bol olsun, işte tam ona göre bir komedi mevzuu!

Devletçilik ve Millî İktisat

Yazan: Nebil BUHARALI

- 3 -

RUSYA

Bundan evvelki makalemizi Osmanlı İmparatorluğu devrine ve Türkiye Cumhuriyetine hasretmiştik. Bugün, Devletçilik esasını almış olan hükümetlerin birinden, Rusya Sosyalist Sovyetler Cumhuriyetinden bahsedeceğiz.

Geçen defaki sözümüzde Türkiye Cumhuriyetindeki Devletçiliğin, vakıaların zararından doğduğunu ve bu doğuşu meydana getiren hâdiseleri ve Devletin üstüne aldığı iktisatçı işlerin mahiyetini ve Devletçiliğin derecesini sırasıyla söylemiştik. Şimdi Rusya bahsinde de ilkönce biraz Rusya tarihinden ve Devletçiliği meydana getiren sebep ve tesirlerden kısaca söz açtıktan sonra ki bu memleketteki Devletçilik usulünün şekline geleceğiz.

Rusya'da Devletçilik usulünü ortaya çıkaran en önemli sebep, bu memlekette dünyanın en büyük inkılaplarından olan «Komünizm» in içtimai hayata fiilen sokulmasıdır. Bu öyle bir inkılaptır ki gerek içtimai, gerek siyasi olarak nev'i şahsına münhasırdır. Çünkü tarih, ya tabii sevrinde olarak yavaş yavaş giden içtimai inkılaplar veya bir birdenbire parlayan siyasi ihtilaller kaydetmiştir. Dünyada inkılâp ve ihtilalleri doğuran hâdiseler ikiye indirilir: 1—Huzursuzluk; 2 — İhtiyaç ve yoksulluk. Buna bir de üçüncü unsur olarak ve asıl bu iki temelden istifade etmek üzere tesir yapabilen ilim ve irfan vasıtasıyla iftarı tenvir, veya yahut cahil bir muhitte yapılabilen iğfal ve telkin ve propaganda ilâve edilebilir. Rusya hakkında söz sırası gelince inkılâba âmil olan bu cihetleri de söyleyeceğiz.

Tuhaf bir tesadüftür ki Rusya Devleti'nin vücuda gelmesine sebep olanlar Türkler olduğu gibi şimdiki Sovyetler Rusyasının, kurulurken köklesmesine ve tutunmasına dahi Rusya'da bir Türk çokluğu canla başla çalışmıştır. Rus tarihi, son devrin Türk tarihiyle o kadar karışmıştır ki bundan bahsederken diğerinden bahsetmemek imkânsızdır. Rusya Devletinin kurulması aşağı yukarı Osmanlı hükümetinin meydana çıktığı zamanlara yani bundan yedi sekiz yüz sene evvelerine tesadüf eder. Rusya eskiden İslav denilen halktan türemiştir. Asıl İslavlar nordik yani Avrupa kıtasının şimal kavimlerinden olup muhtelif tipleri dolükeseftir. İlk zamanlarda Avrupa'nın şimalinde ve doğu şimalinde nehirlerin kenarlarına, ve Baltık denizi sahillerinde şimdiki Prusya ovalarına yayılmışlardı. Baltık denizi sahillerini Cermanlar istila ederek gel zaman git zaman bu kısım İslavları Cermanlaştırdılar; bunun içindir ki buralarda sakin olan Prusyalılar

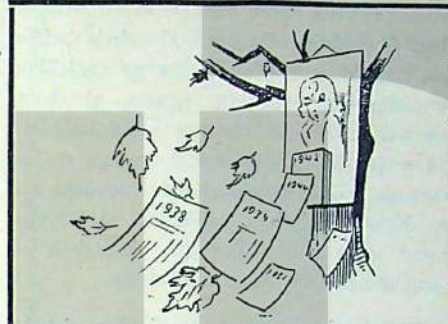
İslavlarla tesalüp neticesi gök gözlü ve iri yarı nordik tiplidirler.

Orta kurunlarda normanlardan (Varyağ) veya (Rus) adlı kabile Avrupa'nın doğu şimalindeki İslav halkını hükümleri altına alarak bir Devlet kurdular ki asıl Rusya hükümetinin kuruluşu bu suretle oldu. Bu hükümet böylece meydana geldikten ve bir müddet yaşadıktan sonra takriben bundan yedi yüz sene kadar evvel Cengiz Han'ın torunu (Baydo) Han Türkleri oldukça bir

lar, Altaylılar, Yakutlar, Kalmuklar, Samotetler ilh.; Türkistanda Özbekler, Türkmenler ve Harzem ve Buhara, Ceneve Türkleri ve Kirgizler Avrupa Rusyasında Kazan ve Kırım Ejderhan Türkleri ile Kazaklar, Nogaylar, Dağıstan, Azeristan (Azərbaycan) Türkleri ilh. dır.

Bu Altınordu, sonra da memleketi Avrupa'nın şimal doğusuna münhasır olan Rusyayı zaptederek hüküm altına aldı. O esnada Rusya Devletinde Avrupa'da olduğu gibi başta bulunan hükümdardan başka, memleketin her semtinde bir derebeyi vardı. Bunlara (Kinaz) derlerdi. Altınordu Rus hükümetini ve kralını ortadan kaldırmak ve Rusyayı memleketine ilhak etmekle beraber derebeyliklerini yani kinazları kaldırmadı. dinlerine, dahili işlerine de karışmadı. Yalnız bunlara memleket dahilinde zimmi muamelesi yaptı. Zimmi muamelesi demek o vakit İslâm fıkıhı yani İslâm kanun ve nizamı mucibince Hristiyan tebaya ekalliyet muamelesi yapmak demektir ki bunları harici düşmandan muhafaza ve buna mukabil de kendilerinden ufak bir şahsî vergi almaktır. Buna cizye de derler.

Kinazlık inhilâl ettiği vakit makamlarına münasibetlerini Altınordu veya Kıpçak halkı tayin eder ve irsen intikallara da icazet verirdi. Kinazlar da her sene mukannen olan vergilerini Han'a getirip takdim ederlerdi. Bu derebeyleri arasında en ziyade Türk Hanlarına hulus çakan ve en çok vergi vermeğe gayret eden ve bu sayede Han'dan gördüğü yardımla diğer kinazları ezip kendi hududunu genişletmeğe bakan Moskova Kinazları idi. Bunlar diğer kinazlardan daha tedbirli ve daha iyi olarak memleketlerini idare ettiklerinden nizam ve intizam temin edilmiş ve buraları âdetâ işi yolunda, ülkesi büyükçe bir tâbi devlet haline gelmişti. Lâkin o vakitler, zaman icabınca komşulara akın yapmak hudut askerlerince âdetti. Tatar süvarileri de diğer memleketlerde olduğu gibi Rusya içerlerine de bazan akın yapıp vurgun vururlar veya Han'ın vergicileri Ruslardan fazla vergi almak için halkı sıkıştırırlardı ki bundan dolayı Moskoflar bu tazyiklerden kurtulmak için daima fırsat gözetirlerdi. Uzun seneler bu suretle geçtikten sonra bu fırsat ta belirdi. Şöyle ki: Şarkta yani Orta Asya'da Timurlenk meydana çıktı, bu zat yalnız kendi şahsî hükümlerini ve fütuhât zevki pesinde kostuğundan birer Türk Devleti olan Osmanlılara nasıl çatıp yıktı ise paytahtı Saray şehrinde olan Kıpçak Devletine de tecaviüz etti. Bu sademeden Kıpçak Devleti de sarsıldı ve Kazan, Ejderhan, Kırım Hanlıklarıyla Moskova Kinazlığı gibi parçalara ayrıldı ve sonra da Moskova kinazı müthiş (İvan) ın ve bununla itti-

Yıllar

Yazan :

Halide Nusret Zorlutuna

Bazı hep canlanarak, bazı gelerek dile
Bir avuç kül altında ateş arıyor yıllar.
Eşiyorlar bu külü insafsız elleriyle
Sivri bir bıçak gibi kalbi yarıyor yıllar.

Eserken her hatıra bir bahar yeli gibi,
Haykırmak istiyorum ardından deli gibi
O zaman okşayarak bir anne eli gibi
Ağaran saçlarımı tel tel tarıyor yıllar.

Gönülde hâtralar hiç kararmıyor niçin
Yanıyor gizli gizli, yanıyor için için.
Bir gençliği boşuna yele verdiğim için
Şimdi bir kâbus gibi beni sarıyor yıllar

Halide Nusret ZORLUTUNA

arada toplayıp Kıpçak veya Altınordu hükümetini kurmuştu. Bunun havzası garbi Asya'dan başka Avrupa'da bütün Ural, Volga, Don, Dinyeper, Dinyester nehirleri havzalarından, Kırım'dan, Karadenizden ve bir Türk gölü olan Hazar denizinden tâ Baltık ve Polonya civarlarına dayanırdı. Paytahtı da Volga nehri üzerine kurulan Saray şehri idi. Şimdi Rusya dediğimiz memlekette bugün olduğu gibi o vakit te aşağıda saydığımız şu Türk boyları otururlardı ki bugünkü Rus istatistik ve resmî vesikaları da hâlâ bunu böyle gösterir: Siberya'da Mangular, Mogol-

fak eden Kırım hanının ihanet ve hücumla-
rıyla yıkıldı gitti ki biraz aşağıda tafsilâtiyle
anlatacağız. İşte bu suretle Rusya hükûme-
tinin meydana gelmesinde bizzat Türkler,
Tatarlar ve bahusus Timurlenk âmil olmuş-
lardır. Böylece Rusya hükûmeti bu sefer
merkezi Moskova olmak üzere eski istiklâ-
lini elde ettikten sonra ataletle saplanıp kal-
madı. Üçüncü İvan devrinde bu Moskof
beyliği âdetâ büyük bir Devlet halini aldı
yine bir İslâv devleti olan (Tuğorod) cüm-
huriyetini ve (Tever) beyliğini zapt ve Mos-
kovaya ilhak etti. Bu suretle beyaz denize
kadar hududu genişledi.

Üçüncü İvan, zaif düşmüş olan Kıp-
çak hükûmetinden ayrılıp ta müstakil bir
hükûmet teşkil eden Kırım hanı ile ittifak
ettikten sonra Moskova'da bulunan Kıpçak
hanının mümessilini kovdu. Kıpçak hanı Ah-
met Han bunun üzerine, kuvvetli bir ordu ile
Moskova'ya yürümüştü. Kırım hanı (Mengeli
Giray) ise şimalden hareket etmiş olan Mos-
kof kinazı İvan ile birleşmek üzere yola çık-
tığından Kıpçak padişahı Ahmet Han mu-
harebe etmeğe cesaret edememiş ve Saray
şehrine dönmüştü. Lâkin Kırım hanı Men-
geli Giray ile Moskof kinazı İvan orduları
birleşerek Altınordu yani Kıpçak Hanlığına
hücum ve paytahtı olan Saray şehrini zap-
tedip burayı tamamen yıkmışlar ve kendi-
leri de bu suretle (istiklâllerini elde etmiş-
lerdir ki aşağı yukarı bundan beş yüz sene
evveldir.

İşbu Mengeli Giray Fatih Sultan Meh-
medin himmetiyle Kırım memleketine han
tâyin olunan Mengeli Giray'dır ki Türk tari-
hinde benzerlerine hayli rastlanabilir. Nete-
kim Osmanlı devrinde de birbirini çekemi-
yen büyük hükûmet adamlarının hattâ düş-
man karşısında muvaffakiyetle harbeden ku-
mandanlara müşkülât çıkarıp muvaffakiyet
semeresini idrâk ettirmemek veya türlü iha-
net yapmak şeklinde birçok vak'alara tesa-
düf olunur ki Türk birliğinin dağılmasının,
Osmanlı hükûmetinin inhitat devrine geçme-
sinin sebeplerinden biri de budur. İleri git-
meğe ne hacet Balkan Harbi ve Balkan faci-
aları da aşağı yukarı buna benzer hâdiseler-
den dolayı başımıza gelmemiş miydi? Biz
gelelim yine Rusya tarihine:

Bahsetmekte olduğumuz bu Üçüncü İvan
devrinde Osmanlı Türkleri İstanbul'u fet-
hettiler. Rum kayserinin kardeşi (Tomas Pa-
leolog) da kızı Sofya ile beraber Mora'ya
kaçmıştı. Mora dahi, Fatih Sultan Mehmet
tarafından zaptedilince İtalya'ya kaçtılar.
İşte bu Sofya sonradan Üçüncü İvan ile ev-
lendi. Sofya'dan daha yakın olarak Rum Bi-
zans tahtının mirascısı kalmadığı için, bu iz-
divacın doğurduğu akrabalık ve varislik yü-
zünden bilâhara Çar adını alan Moskova ki-
zıları Bizans İmparatorluğunun varisi ol-
maya hak kazandıkları dâvasıyla o vakitten-
i gözlerini şarka ve bahusus İstanbul'a
mişler ve bunu müstakbel siyaset ve bir-
i yapmışlardır. Sofya, Bizansın debdebe-

li ve ziynetli hayatını Moskova'da tatbik et-
tirmiş yabancı memleketlerden ustalar ge-
tirterek süslü ve ihtişamlı saraylar yaptı-
rılmış, Bizans'taki gibi kanunlar tanzim ettir-
miş ve sikkeler kestirtmiş olduğu gibi Rum
Bizans İmparatorluğunun arması olan iki
başlı kartalı da Moskof kinazlarına arma o-
larak kabul ettirmişti.

Üçüncü İvan'dan sonra gelen ve müthiş
lâkabiyle anılan Dördüncü İvan ise kinaz-
lığı bırakıp başına taç giyerek kendini çar
ilân etmiştir. Bu çar kelimesi Sezar'ın gala-
tidir. Ve tacına Bizans için de bir pırlanta
daha ilâve ettirmiştir. Kendisi çok zalim bir
çar idi. Vükelâ ve millet büyüklerinden çok-
larını ve hattâ kendi zevcelerinden sekizini
idam ettirmiştir. Bu çarın devrinde Rusya
çok fütuhata muvaffak olmuş ve genişlikçe
dünyanın birinci devleti sırasına girmiştir.
Rusya'daki derebeyliklerinin hepsi kaldırıl-
mış hudut Baltık denizine dayanmış, ondan
sonra da Altınordu enkazından meydana çı-
kan Kazan, Ejderhan hanlıkları ve Siberya
baştan aşağı istilâ edilmiştir. Ejderhan ve
Kazan'ın istilâsını biraz anlatalım:

Ejderhan'ın Ruslar tarafından istilâ-
sında Türk olan bu hanlık yine Türk olan
Osmanlı devletinden imdat istemişti. Lâkin
Osmanlı devleti ricali bu hanlığın da belki
ileride Timurlenk hâdisesi gibi bir istilâ te-
şebbüsüne kalkması vehmiyle bu imdat is-
teğini reddetmiştir. Kazan hanlığının istilâ-
sına gelince: Bu hanlık iç karışıklıklardan
dolayı zaif idi. Çünkü halk iki fırkaya ay-
rılmıştı. Bir kısmı Kırım hanlarının politi-
kasına ve diğer bir kısım ise Rus politika-
sına mail idi. Kazan hanlığında Kırım han-
zadelerinden (Safa Giray'ın) vefatı üzerine
Moskoflar Kazan hanlığını bendeleri bulu-
nan Şeyh Ali Han'a vermişlerdi. Fakat bu-
nun iktidarsızlığı anlaşılınca Kırım taraftar-
ları Nogay ümerasından Aydiğer Han'ı cü-
lûs ettirmişlerdi, bunun üzerine müthiş İvan
Kazanlılara harp açıp şehri muhasara etti.
Kazanlılar kahramanca müdafa etmişlerse
de neticede şehirdeki Moskof taraftarlarının
ihanetiyle mağlûp oldular. İvan Kazan'ı
zaptettikten sonra halkı Moskof taraftarları
da dahil olarak katliâm ettirdi, bir Türk bile
bırakmadı. (Sene 1427) Bu müthiş İvan'ın
oğlu (Feodor) zürriyetsiz vefat ettiğinden
Moskof (Rorik) sülâlesi kuruldu. Boyarlar
Kazan tatarlarından dönme (B. Godonov)
adında bir zatı çar ilân ettiler. Bu adam
akıllı ve tedbirli idi. Zamanında Rusya ilim
ve irfanca pek çok ilerledi. Bundan sonra
yerine geçen oğlu zamanında ise Rusya'da
karışıklıklar çıkıp taht kavgaları oldu. Aki-
bet müthiş İvan'ın karısı Anastasya'nın bira-
deri olup Moskova'da pek büyük nüfuz sahi-
bi olan Metropolit (Klart) ın oğlu Mihail
Romanof çar intihap olundu ki, bundan Ro-
manof sülâlesi türedi. Ve Deli Petro çar o-
lunciya kadar arasıra karışıklıklar eksik ol-
madı. Yalnız (Aleksis) adındaki çar gayretli

bir adamdı. Devlet işlerine epiyi çeki düzen
verdi. Takriben 1712 den itibaren (30) sene
kadar süren hükûmeti zamanında Rusya Av-
rupa'da çok genişledi. Şimdi Ukrayna ve
Şimali Kafkasya'nın yukarısında Kazakistan
dediğimiz yerler Rusya'nın eline geçti. Şöy-
le ki: Buraları ormanlık ıssız oldukça bata-
lık yerlerdi. Ve Altınordu'nun, Kırımlıların
ve şarktan garba geçen Türk ordularının
hücumlarından sekeneşi dağılmıştı. Sonradan
buralara İslâv, Türk ve yine Türklerden Ta-
tar, Pegenin, Nogay boyları ve Roten, Bulgar,
Moldav, Ulah gibi muhtelif milletlere men-
sup kabilelerle sair bir takım serseriler ve
kaçaklar gelip yerleştiler. Gitgide burada
bir yerleşme ve kaynaşma meydana geldi.
Bu bahsettiğimiz tarihlerde Lehistan nüfuzu
buralara kadar bir müddet uzanırdı. Lehis-
tan'da çıkan karışıklıklardan buraları sahip-
siz kaldı. Bunun üzerine umumî olarak Ka-
zak adı altında anılan bu halk Osmanlı
hükûmetine müracaat edip himayesini iste-
diler ve kendisine tâbi oldular. Osmanlı hü-
kûmeti ise buralarla pek uğraşmadı ve ehem-
miyet vermedi. Gitgide bunlar Rusya çar-
ına müracaat ettiler. Rusya da buraları hi-
mayesine alarak memleketine ilhak etti. Sonradan Osmanlı hükûmetinin akli başına
gelip Rusya'ya harp ilân etti. Ve Osmanlı
ordusu Ukrayna'nın merkezi olan Çigrin
şehrini zaptettiler. Lâkin akdolunan Bahçe-
saray muahdesiyle, bundan iki yüz sene
evvel, nihayetsiz madenler, ormanlar gibi
serveti içinde saklıyan ve dünyanın buğday
anbarı olacak olan bu cenubî Rusya Mosko-
va'ya bırakılmıştır.

Bundan sonra çar olarak Deli Petro gel-
miştir. Her ne kadar kendisini Deli Petro
diye anarsak da çok akıllı, pervasız ve bü-
yük işlere yılmadan girişen ve her vasıtayı
kullanarak muvaffak olan bir zattır. Petro
çar «Aleksi» nin en küçük oğlu olup diğer
büyük kardeşlerinin şuuruları muhtel olduğu
için 4 yaşında veliahd yapılmış ve 10 yaşında
büyük hemşiresi Sofya'nın vasiliğinde çar ol-
muştu. 17 yaşında müstakilen çar olmuştur.
Kendisini yetiştiren ve genç bir Ceneveli olan
«Lefort» adındaki zattır ki Moskova'ya bir
ecnebi sefaret memuru olarak gelmişti. O
da Petro gibi şan şöret hırslısı olup bir çar-
resini bularak Rusya'da mesned sahibi olma
isterdi. Avrupa darülfünunlarında okun-
akıllı ve malûmatlı idi. Petro Lefor'u ken-
disi için mürebbi ve akıl hocası olmak üze-
re yanına aldı. Lefort, Rusya'da nasıl inkilâ
yapılacağını, cahil ve müteassıp halkı nas
adam edeceğini memleketi nasıl imar eyliye-
ceğini Petro'ya anlatır dururdu. Petro asa-
leten çar olduktan ve memleketin asayiş
sağlama bağladıktan sonra Avrupa'ya gör-
dermekte olduğu bir sefaret heyeti arasına
tebdil olarak karışmış Holanda'ya ve İngi'
tereye gitmiştir. Oralarda herşeyi, ilim yu-
valarını, tersane, tophane, imalâthane g.
müesseseleri, yollar, kanallar, köprüler yük-
sek ebniye vesair teslâtı, idarî, adli teşk'

1, kanunları, nizamları hep bizzat yerinde tetkik etmiş ve memlekete muayyen ve sa-
islahat fikirleriyle dönmüştür. Petro dö-
İngiltere, Prusya, Avusturya'yı da zi-
ret ederek hükümdarları tarafından hür-
retle karşılanmıştı. Döner dönmez de bun-
ların hepsini tatbika koyulmuş. Getirdiği
tehasısları, hocaları, fen erbabını hemen
başlatıp mektepler açtırmış. İmalâthane-
yaptırmıştı. Rus halkını Avrupalılaştır-
mak için hep sakallı olan Moskof erkek-
lerinin sakallarını tıraş ettirmiş, Avrupalılar
ki kisve ve şapka giymeye mecbur etmiş,
es arkasında oturan, örtü ile sokağa çı-
an Rus kadınlarına tesettürü yasak edip
ları hayata çıkarmıştır.

O esnada Rusya'da din meselesi ve ru-
nî kuvvet Moskova patriğinin elinde olup
makam da lüzumlu ve lüzumsuz her işe
ışarak islahata engel olmasın diye res-
patrikliği lâğvetmiş ve vazifesini (Si-
) meclisi diye teşkil ettiği meclise vermiş
kendisini de bu meclis kararıyla Rusya'-
gerek cismanî ve gerek dinî reisi ilân
miştir. Merkezde Devlet idaresine bir
erci olmak üzere Devlet Şûrasını kurdur-
, buraya islahat için getirdiği ecnebiler-
tarakki taraftarı kendi sadık adamlarını
n etmiştir. Memleketin haritalarını, ikti-
dî plânlarını yaptırmış, madenlerini keş-
tirip işletmeye başlamış, silâh ve diğer
urî eşya fabrikalarını kurdurmuş, kanal-
açtırmış, Avrupa memleketlerine bir pen-
ve merkezden ittisal yolu olarak Peters-
şehrini kurmuştur.

Petro zamanındaki başlıca harp hareket-
ini kısaca anlatalım:

Petersburg şehrinin bulunduğu yer bir
taklıktı ve buralardan geçmek bile imkân-
İsveç'e ait olan bu havaliyi hücum edip
tetti. İmarı çok güç olan bu yerlerin bir
aure ve bir medenî şehir haline konması
le Petro'nun büyüklüğünün bir delilidir.
ro bu şehrin caddelerinin, meydanlarının,
clarının saray ve akademi gibi yüksek
ye müesseselerinin yerlerini velhasıl
arın plânını bizzat kendisi tanzim etmiş
aziye tatbik ettirmiştir. Bataklıklar müh-
i. Şehir tanzim edilinceye kadar belki
000) amele helâk olmuştur. Civarları da
rutarak ormanlık haline koydurdu.

Şehre de Sen Petresburg, yâni Petro'nun
addes ismini vermiştir. İsveç o zaman-
Avrupa'nın en büyük devletlerinden biri
İsveç'ten maada bütün bulunduğu yarım
ile Finlandiya, Estonya, Letonya, Litu-
ve Lehistan'ın Baltık denizi sahilleri
ş Kralı Şarl'ın hükümrânlığına dahildi.
ise muktedir bir hükümdar olduğu gibi
hur bir kumandandı. Petro'nun Baltık
zine olan bu tecavüzüne tahammül ede-
li. Lâkin gafil bulundu, Lehistan muha-
lerinde yarısını kaybettiği yorgun ordu-
e Rusya içerlerine girdi. Petro'nun or-
nu, kendi hareket üssünden çok uzakta
up harbi kabul ettiğinden dolayı harp

Gölcükle Dertleşme (*)

Yazan: Elmas Yıldırım

Dalgın, mavi gözleri andıran dalgaların
Coştukça gönül coşar, durma amandır Gölcük!
Çoktandır şu gönlümün telleri oynamadı,
Derdim başımdan aşkın, halim yamandır Gölcük!

Aç koynunu uzaktan gelmişim, çok yashım;
Yurdum elimden gitmiş bir garip Kafkashım;
Zannetme ki yoksulum, Kürklüyüm, Arashım;
Vatandan ayrılalı yakın zamandır Gölcük!

Dolaştım Türkistanı, İrani adım adım;
Kalbimi okşıyacak bir belde bulamadım.
Sende mi aksedecek bilmem ki şimdi yadım,
Gönül özge bir aşka belki düşmandır Gölcük!

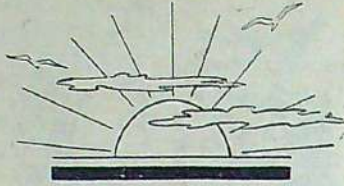
Budur, her bir âşığın, her bir dostun işi bu;
Kimsede yoktur günah, dünyanın gidişi bu;
Benim de ilk aşkımın fırtınalı kışı bu;
Gönlümde yalnız kalan keskin imandır Gölcük!

(*) Gölcük, Elazık civarında bir göldür.

talihî kendisine yar olmadı. Poltava muha-
rebesi diye anılan bu muharebe büyük Rus-
ya Devletinin istikbalini tâyin etmiştir. Bun-
dan sonra Rusya yine bundan büyük bir teh-
likeye düştü. Lâkin Petro kendi talihinin
tesiri ve gözdesi Katerina'nın himmet ve fe-
dakârlığı, Osmanlı ordusu kumandanının
gafleti ile bundan da kurtulup dünyada n
muazzam ve en büyük bir devlet olan Rusya
İmparatorluğu meydana gelmiştir. Bu vak'a-
ya Osmanlı tarihleri Prot muzafferiyeti der-
lerse de hakikatte kârlı çıkanın kim olduğu
söz götürür bir meseledir. Vak'a şöyle ol-
muştur: Petro, bir dahill Osmanlı gölü olan
Azak denizinin son ucunda yâni şimal doğu-
sunda olan Azof kalesine hücum etmişti. O
vakit Osmanlı Devleti Rusya'dan daha çok
kuvvetli bir Devlet idi. Her ne kadar Avus-
turya imparatorluğuyla harp üzerine harp
etmiş yorulmuş ise de şevket ve kudreti
Rusya'ya mutevaffık idi. Lâkin içine kurt
düşmüştü. Yâni bir taraftan cahilâne taas-
sup ve zevk ve safa içinde uyumakta, bir
yandan da dünyada olup bitenden, ilim ve
tarakki hareketlerinden uzak kalmakta, gün-
den güne çürümekte ve eski nizam ve in-
tizam bozulmakta idi.

Bir Osmanlı memleketi olan Ulah beyi-
ni isyana teşvik etmekte olan Petro beyle
anlaşarak askerini de Osmanlı hükûmeti top-
rağına tecavüz ettirdi. Poltava muharebesin-
den ancak (500) atlı ile kurtulup Osmanlı
toprağına iltica etmiş olan İsveç kralı Şarl
zaten Rusya'nın fena niyetlerini ve bundan
gelecek tehlikeleri Babîâlî'ye dert yanarak
anlatırdı. Lâkin pek meram enlatamazdı. Bu
sefer yine Şarl'ın zoriyle harbe kalkan Os-
manlı hükûmeti Baltacı Mehmet Paşa ku-
mandasında (120,000) askerle orduyu Petro
üzerine gönderdi. Aşağı yukarı her iki tara-
fın ordusu müsavi idi - vaki olan muharebe-
de Osmanlı ordusu Moskof ordusunu Prot
nehri sahilinde bataklar arasına sıkıştırıp
muhasara etti. Petro için teslimden başka bir
çare kalmamıştı.

Rusya'nın istikbalî Baltacı Mehmet Pa-
şanın elinde idi. İsveç gibi bir düşmanla
müttefik olan Osmanlı hükûmeti bu anda
herşeye kadir idi. Bu vaziyetten çok yeise
düşen Petro çok yakışıklı bir kadın olan
gözdesi Katerina ile beraber tacına varın-
cıya kadar bütün mücevherleri, kıymetli eş-
yalarını Baltacı Mehmet Paşaya takdim etti.
Katerina Osmanlı paşasının hususî çadırında

İstek

Yazan : Emin ÜLGENER

Sahibi bulunduğum bir yerde yalnız kalmak,
Unutmak saatlerin geçtiğini bir anda.
Penceremden misafir gelen akşamı almak,
Bir insan yok mu, diye arandığım zamanda.

Saçlarıma sarılan rüzgârlarla uyumak
Ve nihayet uyanmak, gölgelerle beraber.
Açılan hafızamı toplamak yumak, yumak,
Sonra gelen sabahtan beklememek bir haber.

Hatıra kapısını çevirmek ellerimle,
Sükûnu düşünceme bir düğümle bağlamak.
Hayal ağaçlarını devirmek ellerimle,
Ağlamak yalnızlığa, yalnızlığa ağlamak!..

uzun müddet müzakereden sonra paşanın gönlünü yaptı. Vaki olan musalahada Petro tarafından zaptolunan Azof kalesi ile bir iki mevkiin iadesi şartıyla temyinen yâni mübarek olarak sulh akdolunmuş ve Baltacı Rus ordusuyla Büyük Petro ve Katerina'yı serbest bırakmıştır. İsveç kralı Şarl bundan telaşa düşüp çok uğraştı ise de kimseye deri anlatamadı. Bâzi müverrihler de Baltacı'yı tahtie ederler ki bunda haklıdır. Filhaki-ka karşı taraf galip gelseydi ne Baltacı'dan ne de Osmanlı ordusundan eser kalır, Osmanlı devleti de kökünden sarsılırdı.

Bundan sonra Ruslarla Osmanlı Devleti Birinci Abdülhamid zamanında bir kere daha harbettiler. Osmanlı devleti Kırım kıtasını ve hinterlandını Moskoflara bıraktı. Bir defa da İkinci Mahmut zamanında harp ettiler bu sefer de Osmanlı Devleti yine Basarabya kıtasını Rusyaya bıraktığı gibi şimdi Romanya dediğimiz Ulah Beyliğine muhtariyet vermeye mecbur oldu. Moskoflar cennup kafaşlara inip yerleşti. Oradan da bir kısım arazi aldı. Bundan sonra Abdülhamit zamanında Kırım harbi oldu. Osmanlı Devleti galip geldiği halde arazice verdiği yerlerden hiç birini alamadı. Lâkin Paris muahdesi mucibince yalnız Basarabya Rusya'dan alınarak Osmanlı Devletinin muhtariyetli bir beğliği olan Romanya'ya verildi. Moskof Çarlığıyla Osmanlı Devletinin en son

harbi ise İkinci Abdülhamid devrinde oldu. Bu meş'um harpte Türklere çok ziyan geldi. Moskof orduları Anadolu'da Erzurum'a, Rumeli de ise harp harekâtına İkinci Abdülhamid'in lüzumsuz müdahalesiyle Moskof orduları tâ Ayastafonos'a kadar gelip dayandı. Neticede işe karışan Avrupa devletlerinin nüfuzıyla Berlin'de kurulan konferans neticesinde sulh oldu. Bu muharebe neticesinde Osmanlı devleti bir taksime uğradı. Rusya Basarabya'yı aldı. Rumelide Bulgaristan ve şarki Rumeli diye iki beylik kuruldu. Ulah ve Sırp beylikleri Osmanlı hükmünden çıkıp Romanya ve Sırbistan krallıkları kuruldu. Karadağ ve Yunanistan'a Osmanlı aleyhine olarak yerler verildi. Avusturya bîtaraf kaldığı için Bosna Hersek kıtasını aldı. İngiltere Osmanlı devletiyle yaptığı itilâf ve ittifak mucibince Kıbrıs adasını aldı. Ve biraz sonra da Fransa hükûmeti Tunus beyliğini işgal etti. Hattâ İran ile de tashihi hudut yaptırılarak hudutta ona da iyi bir ova terk ettirildi.

Sözün kısası Petro'dan sonra Rusya tarihinin gidişi Petro'nun bıraktığı vasiyetnameden anlaşılır. Bu vasiyetname çarlık Rusyası (emperyalizm) hareketinin bir aynasıdır. Bu emperyalizmdir ki Rusya'da inkılâp hareketini doğuran sebeplerin başkasıdır. Buna binaen bu vasiyetnameyi de nakledelim:

1 — Rusya'ya Avrupa usulünü idhal etmek ve Rusya ahalisine Avrupa terbiyes vermek hususları Rusya hükümdarları en mukaddes vazife addolunmalıdır.

2 — Rusya her an harbe müheyya bulurmalıdır.

3 — Baltık ve Kara denizlerine do hududu tevsî için vaki olan fırsat fevt olunmamalıdır.

4 — İsviçyayı zaif düşürmek için İtaliye ve Prusya ile ittifak etmeli, Avusturya Devleti Osmanıye aleyhine tahrik ile beraber Karadeniz sahilinde limanlar ve kaleler ve donanma inşa ederek aheste aheste boğazlara doğru ilerlemelidir.

5 — Lehistanı zapt için dahilî ihtilâlin arkasını kesmemelidir.

6 — İngiltere ile ticaret vesair nevi muahedeler akdederek ittifakını kazanmalı bu sayede Karadeniz ve Baltık deniz hâkim olabilecek bir donanma meydana getirmelidir..

7 — Hindistan'ın ticaret merkezi olgunu ve binaenaleyh Hindistan ticaretinden devletin dahi dünya ticaretini tederek Avrupaya istediği gibi hükmedğini unutmamalıdır.

8 — Avrupa'da ve bahusus Almanya zuhur eden karışıklıklara müdahale etmelidir.

9 — Memaliki Osmaniyede ve Avusturyada bulunan İslâv Ortodoksların Rus bendi çareleri deriğ olunmamalıdır.

10 — Avusturya ile Fransayı ve m fiklerini yekdiğeri üzerine tahrik ederek harebelerin neticesi olan umumî zafiy istifade etmelidir.

Bu kısaca incelediğimiz vekayi artık rihi malı olmuştur ve bu tarihi yapan kûmetler dahi göçüp gitmiştir. Şimdi bu lümde sözümüzü bitirmeden evvel şunu ilâve edelim: Eskidenberi Türk ve İslâv rihleri ve bu iki millet birbirine öyle bîmuştur ki Rus ve İslâv dediğimiz birçok kın dedeleri halis Türk çıkar. Bahusus di Rusya dediğimiz ve evvelce birer Türk olan bu yerlerde, bazan eskiden kalma vakit ve zamanı ile Hristiyan dini etmiş halis Türkler de bulunurdu. E bugün hep birden Ruslaşmışlardır.

Rus içtimâi heyeti öyle bir değirmi ki: içersine ne alırsa öğütür ve yavaş kendine temsil eder. Hattâ bazan kendisi tâbi milletlerin içine kadar girerek gel man git azman onları da kendine beraber. Bundan dolayıdır ki Türkler ve Türk mensup birçok şahıslar Rusya'nın teşkilünde çok hizmet etmişlerdir. Sibe Türkistan'ı fetheden Rus ordularının kumandanları da halis Türktür ki Rus tarihine geçmiştir.

Gelecek makalemizde Rusya'daki çiliği meydana getirmiş olan devrim keitelerinden ve komonizmden ve devlet mekanizmasından bahsedeceğiz.

Nebil B

KIRIM

Tarihine bir bakış

Yazan :

Prof. Zeki Velidi TOGAN

Üzerinde bugün büyük hadiseler cereyan etmekte olması dolayısıyla Kırım yarımadası orasının Türkleri, dikkati bir daha kendine çekmektedir. Kırım Türklerinin 1913 senesinde olduğu gibi bugün dahi Germanlerle karşılaşmış olmaları burasının en eski tarihini hatırlatır. Filhakika eski Türklerden anımsamak üzere bilhassa Yakub Grimm tarafından kaydedilen bazı eski German âdât ve akidelerinin miladî ikinci asrda Gotların deniz sahillerine ve Kıyma geldiklerinden sonra o zaman komşu oldukları Türklerden Germanlere geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Hunlardan kaçan Vesgot kralı Alarich'in defin merasimi hakkında Gotlar müverrihi Jordanis tarafından verilen tefsilât bu merasimin Hun ve Hazar hükümdarlarının defin âdetlerinin aynı olduğunu göstermiştir. Hun hükümdarının mezarı üzerinden Tessa nehri, Hazar hakanlarının mezarları üzerinden Etıl (Volga) nehri akıtıldığı gibi, Alarich'in cesedi de Tesso nehrinin dibine defnedilmiştir. Şar Avrupa'da en eski Türkçe kelimeler Kırım Azak sahasına aittir. Azak denizinin Kırım Skitler zamanında kullanılan iki ismi vardır: «Karm paluk», ve «Temerinda». «Karm» ismin son yarısı Türkçe «balık» demek olduğu tahakkuk etmişse de (1) kelimenin izahı kanaat verici mahiyette değildir. «Balık» kelimesi Türkçede «şehir» manasında da kullandığından bu kelime Azak zinin Kırım sahillerindeki bir şehrinle «Kırmıbalık denizi» tesmiye edildiği gösterebilir, nasıl ki şimdiki ismi de munsabındaki Azak şehriden kalmıştır. «Temerinda» kelimesinin ilk yarısı «demek» olduğu bu ismi zikreden eski müellifi Plinius'un ifadesinden anlaşıyor; o halde bu kelime bizim lehçelerimizdeki «Z» yerine «R» kullanan Türklerin «denir» demektir, ki kelimenin şekilde telâffuzu Hazar yahut Bulgarlarının dilinden Macarlara da geçmiş. Her halde Şarkî Avrupadaki eski Türklerin çoğu «Z» yerinde «R» konuşan Türk olmuştur. Kıymda Bahçesaray yakın Cifit-Kalanın eski ismi olan «Kırkır» (hut muahher halk etimolojisine göre «ker») «Kırgız» kelimesinin R lı şeklini ibarettir. Şarkî Avrupada Hazarlar ile

Rum ülkesi arasında bir zamanlar «Kırgız»ların yaşadığı Gerdiz'de naklolunan bir rivayetten malumdur. «Kırkız» isminin bu şekilde tesbiti 982 de telif olunan İslâm coğrafyası Hudud al-Alem'de ve 1150 senesinde yazılan bir süryani haritada görülmektedir (2). Hazarların dili de böyle «Z» yerinde «R» kullanan bir lehce idi. Şarkî Kafkasyada Dağıstanın ova kısmı gibi Kırım yarımadası da Hazar kültürünün merkezi olmuştur. Rus kniyazı Mstislav 988 de Kerçin karşısındaki Temturakan («yani Temur Tarkan») şehrini aldıktan sonra Kıymda Hazar nüfuzu zayıfladı. 1016 da Temutrakan Ruslariyle Bizanslılar birleşerek Kırım yarımadasında yaşayan ve o vakit hristiyan olduğu anlaşılan son Hazar hanı Georg Tzula'yı esir ettiler. Maamafih Kırım yarımadası 13 üncü asra kadar «Küçük Gazaria» ismi ile tesmiye edilmekte devam etti. Dağ ve sahil Tatarları arasında bu Hazarların ahfadı görüldüğü gibi, Karayımlar da onların ahfadı olmak iddiasındadırlar. Aynı Kefe sahilinde Ezgiş Türkleri de Şemsettin Di-

2) Bak. Z. V. Togan, İbn-Fadlan, s. 328; Körösi Czoma Archivum c. III, s. 107.

Bağrım

Ozan odur: Yurt uğruna ağhya,
Lokman odur: Yurt yarısı bağhya,
Yaramızı Yurt acısı dağhya
Akar ılgıt ılgıt kanı bağrımın.

Hanlar otağ kurmuş Tanrıdağına,
Kandaşları çağırıyor sağına,
Yad ayaklar basmış dostlar bağına;
Yanmış, harap olmuş hanı bağrımın.

İrkına da Acun hayran ırkına,
Zaman olup uyacaklar şarkına,
Batılılar ancak vardı farkına;
Yurda kalkan olmuş canı bağrımın.

Bizi ondan ayıranı yıkmalı,
Öz kardeşi göğsümüzde sıkmalı,
Ak bağıra nişan nasıl takmalı;
Kurşun yarasıdır şanı bağrımın...

Süleyman BUMİN

meşki'de zikrolunuyor. Kırım, Türklerin bazı Kafkas kavimleri, bilhassa Kafkas İranileri olan «As», yani Osetinler ile tesâlûb noktası olmuştur. Kırkır (Kırker) şehri 14 üncü asrda bir As şehri idi. Son Kırım hanları zamanında bu ülkede çok mühim rol oynayan «Şırım» aşireti eskiden türkleşmiş bir As kabilesi idi. Kırımın sahil mntakalarında Yunanlı ve Cenevizlilerin müstamereleri ile beraber Orta Asya İranilerinden «Sogd» larda burada kendi ticaret kolonilerine mâlik olmuşlardır ve şimdiki «Sudak», yani «Sugdak» şehri bunların ismini taşımaktadır. Reşideddin de 1283 vekayinde tekml yarımada'yı «Kırım» tesmin etmiştir. 1327 de vefat eden Şemsettin Dimeşki de Kırım kelimesini «kefe» nin diğer ismi olarak kullanmıştır. 1331 de vefat eden Ebulfida Kırım yarımadasını ve Solhat şehrini Türkçe ismi ile «Kırım» tesmiye etmişlerdir. Bu kelime «handek» manasındadır, aynı azman kale ve dağ tepelerinde taş yığını manasında da kullanılmıştır. Ebulfida bir de «kermen lakakalı» Türk şehirlerini zikrediyor. Ezcümle «Sarı Kerman» yani Akyar (Sivastopol) yanındaki eski Chersones ve «Çatır Tag» isimleri gelmektedir. «Kermen» de şehir demektir. Rusça «Kreml» ve «kremel» de «kermen» in «kermel» şeklinde telâffuzundan muharrefettir. Ebulfidaya göre «Akça Kerman» (=Ak Kirman) ahalisi müslüman - Türk olduğu halde «Kerş» (=Kerç) ahalisi hristiyan Kıpçaklardan ibaretti. Ebulfidanın vefatından iki sene sonra Kırımı ziyaret eden İbn Batutaya göre Kefe, Kerç, Eski Kırım (Solhat) da Cenevizlilerle beraber hristiyan Kıpçaklarla ve diğer nevi müslüman Türklerle meskûndur. 13-14 üncü asırlarda Kırım Altın Orda devletini teşkil eden Tatar kabilelerinin içtima noktası olup ülke halis Türk ülkesi şeklini almıştır. Kırım Türk ırkının tarihte muhtelif ırkları arasında ve muhtelif din ve medeniyetlerin tesiri altında nasıl kendi varlığını muhafaza edebildiğini, onun temsil kudretini canlı olarak gösteren sahalardan biridir. Gerçi 1783 senesinden sonra bu mücadele trajik bir şekil almıştır fakat bu Asya ve Avrupa kavimleri tarihinde o güne kadar misli görülmemiş olan bir «istisnâî vaziyet» in neticesi olmuştur. O «istisnâî vaziyet» in başına da şimdi diğer bir «istisnâî vaziyet» belâ ke-silmektedir.

Prof. Zeki Velidi TOGAN

1) Marquart, Keleti Szemle, XI, s. 1-26;
2) Tot und Arang, s. 58+